

ЛУИДЖИ
ПИАНДЕЛО
САМОТНИЯТ ЧОВЕК

**ПЛУИДЖИ
ПИРАНДЕЛО
САМОТНИЦЯТ ЧОВЕК**
НОВЕЛИ

Превод от италиански
ВАНЬО ПОПОВ

ФАМА'

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale Italiano

Книгата е преведена с помощта на субсидия за превод, отпусната от Министерството на външните работи и на международното сътрудничество на Италия

Luigi Pirandello
L'UOMO SOLO

Превод © Ваньо Попов
Библиотечно оформление © Игор Шемтов
© ФАМА¹ 2024

ISBN 978-619-218-103-1

САМОТНИЯТ ЧОВЕК

Сега, когато сезонът го позволяваше, те се събираха около една масичка в кафенето под дърветата на улица Венето.

Първо идваха баща и син Гроа. Тялната самота беше толкова голяма, че макар и така близки, изглеждаха ужасно далече един от друг. Едва седнали, те изпадаха в безпаметно мълчание, което ги отдалечаваше и от всичко друго, така че, ако нещо случайно им попаднеше под око, се налагаше да примижат малко, за да го погледнат. Накрая идваха и останалите двама: Филипо Ромели и Карло Спина. Ромели беше вдовец от пет месеца, Спина – ерген. Мариано Гроа се беше разделил с жена си от около година и беше задържал при себе си единствения си син Торелино, вече ученик в гимназията, сух, с огромен нос, със зловни, вдлъбнати и малко недружелюбни очички.

Там, около масичката, след поздравите, те рядко разменяха по някоя дума помежду си. Пиеха на глътки по една малка бира „Пилзен“, смучеха със сламка по някой сироп и зяпаха, зяпаха всички жени, които минаваха по улицата – сами, по двойки, или придружавани от мъжете си. Това бяха съпруги, девойки, млади майки с децата си; всички онези, които слизаха от трамвая и

се отправяха към Вила Боргезе, онези, които се връщаха с файтон, както и чужденците, които влизаха в големия хотел отсреща, или пък излизаха пеша или с автомобил.

Те сваляха очи от една жена, само за да ги залепят веднага върху друга, и я следваха с поглед, изучавайки всяко нейно движение или втренчвайки се в някоя част на тялото ѝ – гърди, ханш, шия, прозиращите розови ръце изпод дантелените ръкави. Те бяха замаяни, опиянени от цялото това гъмжене, от тази тръпка на живота, от толкова много различни аспекти, цветове и изражения, затворени в едно тревожно безпокойство на объркани чувства, мисли, съжаления и желания, ту поради някой бегъл поглед, ту поради някоя усмивка от учтивост, която успяваха да получат от тази или онази, сред шума от колите и силното, непрекъснато дърдорене, идващо от околните вили.

И четиримата – всеки по свой начин – усещаха изгарящата нужда от жена, от онова благо, което в живота може да даде само жената, което толкова много жени вече даваха с любовта си, с присъствието си, с грижите си и може би без да бъдат компенсирани подобаващо от неблагодарните си мъже.

Веднага щом това съмнение се надигаше в тях заради тъжното изражение на някоя жена, погледите им бързаха да изразят силна мъка или сурова присъда, или състрадателно обожание. А тези млади девойчета? Кой знае колко бяха склонни и готови да отдадат радостта на телата си! А всъщност трябваше да вехнат в едно може би напразно очакване сред престорен свян пред хората и кой знае каква жажда насаме.

Всеки, пред когото би се представила такава чаровна гледка, при мисълта за своя дом без жена – празен,

жалък, онемял, обхванат от дълбока горчивина – би въздишал.

Филипо Ромели – вдовецът, нисичък на ръст, чист в своя черен траурен костюм все още без нито една гънка, изряден във всичките си фини черти на хубаво човече, глезено от жена си – отиваше всяка неделя на гробищата да занесе цветя на своята покойница. Повече от останалите той чувстваше ужаса на своя дом, задушен от спомените, в който всеки предмет стоеше в сянката и тишината, сякаш още чакаше онази, която не можеше вече да се върне там, онази, която го посрещаше всеки път с такава радост и го ласкаеше, и му повтаряше със засмени очи колко много се радва, че е негова.

Във всички жени, които виждаше да минават по улицата, той се виждаше да види с изненада грацията на някое движение, което да му напомни като жив образа на неговата жена, не каквато беше напоследък, а каквато беше някога, когато му беше дала онази радост, която другата сега пронизващо събуждаше в паметта му. И веднага стискаше устни от поривисто вълнение, което горчиво се изкачваше по гърлото му, и притваряше леко очи както правят от вятъра птиците, отпуснати на някоя клонка.

И в своята жена напоследък той обичаше спомена за отминалите радости, които вече бяха недостъпни за него. Някоя жена не би го обикнала вече заради самия него. Той беше почти на петдесет години.

Ах, съдбата беше наистина жестока към него! Да види как му отнема другарката точно там, на прага на старостта, когато имаше най-голяма нужда от нея, когато и любовта – винаги неспокойна в младостта – започваше да цени единствено спокойствието на вярното гнездо! И ето че сега му се налагаше да изпита нейното

безпокойство – ненавременно и поради това жалко и отчаяно.

На Спина – от дълги години негов неразделен приятел – много пъти бе казвал:

– Свещена истина, приятелю мой – мъжът не може да бъде спокоен, ако не си е осигурил три неща: хляб, дом и любов. Жени ти ще намериш сега. Мога да ти призная, че що се отнася до това, ти си по-добре от мен, засега. Но младостта, драги, е доста по-кратка от старостта. Ергенът се наслаждава в младостта, но после страда в старостта. Жененият – обратното. Както виждаш, жененият има повече време да се наслаждава!

Да, господа. Добър отговор му бе дала съдбата! Спина – сега стар ерген – започваше да страда от празнотата на живота си в една стая под наем, сред прости мебели, които дори не бяха негови. Но можеше поне да каже, че се бе наслаждавал по свой начин в младостта си, и че самият той бе пожелал старостта му да бъде толкова самотна и без утехата на приятелски грижи и без навика на чувствата. Но той!

Въпреки това, може би по-сурова е била съдбата на Мариано Гроа. Достатъчно беше да го погледне човек, горкичкия, за да разбере това.

Ромели, макар и толкова безутешен какъвто беше, намираще у себе си силата да се почисти, да се спретне, дори да подстриже сивите си мустачки, докато бедният Гроа... Ето го там – шкембелия, занемарен, настървен като овчарско куче, с очила, с бодлива брада, неподдържана от кой знае колко дни, и със сако без копчета, омачкана якичка, пожълтяла от пот, мръсна вратовръзка, вързана накриво.

Гледаше жените с яростни очи, като че искаше да ги изяде.

От време на време, докато се втренчваше в някоя, дишаше тежко сякаш му беше запушен носа; тресеше се, карайки стола си да скърца, и заемаше друга, не така свирепа поза, с топката на бастуна си, подпряна на брадата му, потънал в лъсналата от пот двойна брадичка.

Той знаеше от много години, че съпругата му – нежна превзета женичка с право носле, две дръзки трапчинки на бузите и много живи очички като на порче – му изневеряваше. Най-накрая, в един черен ден, той беше принуден да си даде сметка за това и я беше напуснал по законен път. Но веднага след това се беше разкаял за постъпката си. Тя обаче не искаше повече и да знае, доволна от двестате лири на месец, които той ѝ даваше чрез сина си, който ходеше да я вижда на всеки два дни.

Горкият мъж беше разкъсван от жаждата да си я върне. Още я обичаше като луд и не можеше да живее без нея. Той нямаше вече покой!

Често синът му, който спеше до него, чувайки го как плаче или стене с лице, скрито във възглавницата, се надигаше на лакът и се опитваше галбовно да го утеши:

– Татко, татко...

Но често и Торелино се отегчаваше да го гледа как се вълнува. В дните когато трябваше да посети майка си, той избухваше всеки път, когато баща му започваше да му подсказва какво да ѝ каже, за да я размекне: състоянието, в което се намира, оставен без грижи на неговата възраст, отчаянието му, риданията му и невъзможността да спи и че не издържа повече, нито пък знае какво да направи.

Това беше истинско мъчение за Торелино! А също и срам, който го разтърсваше целия и го обливаше сту-

дена пот. Още повече, че тези мисии бяха безполезни, защото вече много пъти майката непоколебимо беше го карала да отговаря на баща си, че дори не иска и да чуе за него.

Какво мъчение беше за момчето всеки път когато се връщаше от тези посещения! Баща му го чакаше на прага на къщата запъхтян, с подпухнало лице и остри и измъчени очи, блестящи от сълзи. Щом го видеше, веднага го нападаше с въпроси:

– Как е? Как е? Какво ти каза? Как ти се стори?

И при всеки отговор бърчеше нос, притваряше очи, кривеше устни, сякаш някой го пробождаше с нож.

– А, така ли, спокойна беше значи? Нищо ли не каза? А, каза ти, че се чувства добре така? А ти, ти какво ѝ каза?

– Нищо, аз, татко...

А, нищо, вярно ли? И си хапеше ръцете от гняв. После избухваше:

– Ами да! Ами да! Продължавайте! Продължавайте! Много е удобно така... Ти също продължавай така, скъпи! Ама разбира се... Какво ви липсва? Тука има един вол, който се бъхти за вас... Продължавайте, продължавайте, без изобщо да помислите за мен! За Бога, не разбираш ли, че аз не мога повече да живея така? Че имам нужда от помощ? Че така ще умра, не разбираш ли? Не го ли разбираш?

– Но аз какво да направя, татко? – разтрисаше се отчаян накрая Торелино.

– Нищо! Нищо! Продължавай! – повтаряше отново той, преглъщайки сълзите си. – Не можеш ли поне да помислиш, че е подло да ме оставиш да умра така? Защото, знаеш ли? Аз ще умра! Ще ви оставя и двамата наред пътя и ще приключа със себе си! Ще приключа!

Той веднага се разкайваше за тези избухвания и компенсираше сина си с ласки и подаръци. Глезеше го, грижеше се за него като майка. И не мислеше за себе си, за дрехите си, за обувките си, за бельото си, стига само синът му да бъде изрядно облечен и през два дни да застава пред майка си като манекен.

Самият той се разнежваше от тази своя доброта, не само невъзнаградена, нито бъдеща съчувствие от никого, а дори потъпквана от всички. Той се топеше в тази своя нежност, просто чувстваше, че сърцето му се разпада в гърдите, притискано от мъката, смляно от болката.

Той съзнаваше, че никога, никога не беше обидил ни най-малко онази безчестна жена, която се бе отнесла така с него!

Какво можеше да стори той след като около нежното му и обикновено сърце, сърце на дете, бе израсло цялото това свинско туловище? Роден за дома, роден да обожава само една жена в живота, която да го обича – не много! не много! – малко, и тогава колко много би ѝ се отплатил той за тази малка обич!

С почти стъклени очи от трудно сдържаните сълзи той наблюдаваше сега по улицата всяка двойка съпрузи, които му се струваше, че се обичат и разбират. Той би паднал на колене пред всяка почтена и мъдра съпруга, която е усмивката и благословията на всеки дом, която обича нежно съпруга си и се грижи за дечищата си.

На него, точно на него ли трябваше да му се падне жена като тази! Кой знае колко добри жени има сред онези, които минаваха по улицата, колко от тях биха могли да изградят неговото щастие, защото той не искаше много, само малко обич, малко!

Той просеше тази обич с очите си, които изглеждаха жестоки на минаващите покрай него жени. Но той не

искаше да получи обич от тях, а само от една-единствена, от нея я искаше той, тъй като само тя би могла да му я даде почтено, защото беше свързана с връзките на брака и с горкия му син до него.

В сянката на големите дървета по улицата животът онази вечер гъмжеше с по-силен трепет.

Двамата приятели Спина и Ромели все още се ба-
веха.

Въздухът, изпълнен с всички аромати на близките къщи, сякаш кипеше в златист отблясък и всички лица на жените се усмихваха, сияещи с пурпурни отражения изпод дръзките шапки. С тези усмивки те предлагаха на възхищението и желанието на мъжете своите тела, ясно очертани от късите рокли.

Розите от една цветарница наблизо, зад гърба на Гроа, излъчваха толкова сладострастен аромат, че горкият човек получи тежко замайване от опиянение, поради което цялото това гъмжило на живота придобиваше мъглявите очертания на сън и будеше у него почти съмнение в реалността на онова, което виждаше, с шумовете, които го оглушаваха, сякаш идваха от много, много далече, а не от този прекрасен сън.

Най-после онези двамата дойдоха. Спореха оживено за нещо. Малкият Ромели, облечен в черно, беше нервен, напрегнат. Подскачаше от време на време като от електрически ток, а Спина, разгорещен, се опитваше да го успокои, да го убеди в нещо.

– Да, две сестри, две сестри! Оставете на мен! Още е рано. Сега да седнем.

Гроа направи знак с очи на двамата да не говорят за тия неща пред сина му. После, като разбра, че те, както бяха разпалени, нямаше да могат да се спрат, се обър-

на към Торелино и го подкани да се поразходи из Вила Боргезе.

Момчето тръгна с нежелание и пухтейки недоволено. Като направи няколко крачки, се обърна и видя, че тримата си говореха загадъчно с наведени глави около масичката, но баща му клатеше глава и казваше – не, не.

Със сигурност Спина ги съблазняваше.

Когато Торелино се върна след половин час, Ромели и Спина си бяха отишли. Баща му беше сам и го чакаше. В отчайваща самота, с толкова променено лице, с такава мрачна болка в очите, че синът се спря и го погледна уплашен.

– Искаш ли да си ходим, татко?

Гроа изглежда не го чуваше. Вгледа се в него. Стисна устни с почти детска гримаса на плач и цялото му тяло се разтнесе от сподавено хълцане.

После стана, хвана сина си за ръката и я стисна с цялата си сила, като че ли искаше с това стискане да му съобщи нещо, което не можеше или не знаеше как да каже. И тръгнаха към улица Порта Пинчана.

Торелино усещаше, че баща му го влачи към дома на майка му. Ето, скоро щяха да пристигнат там, къщата беше в началото на втората пряка, там където светеше лампата. И малко по малко той започна да се опъва на баща си, който, като усети съпротивата му, го погледна тревожно, за да го разнежи.

„О, Боже, о, Боже – мислеше Торелино, – обичайната история! Пак този тормоз! Да се кача горе, нали? Да моля майка ми да се предаде най-накрая, да чуя още веднъж как казва не. Не, не.“

Накрая застана решително на уличката под стълба с лампата, запъна се и каза на баща си:

– Не, знаеш ли, татко? Аз няма да се кача! Няма да отида!

Гроа изгледа сина си със свирепи очи.

– Не? – потрепера той. – Не ли?

И го отблъсна полека от себе си, без да добави друго.

Нарушавайки спокойствието наред пустата улица, Торелино – отначало леко замаян – изведнъж имаше впечатлението, че баща му се е откъснал завинаги от него, почти отскачайки внезапно някъде далеч, и че завинаги ще се загуби, объркан, чужд сред толкова чужди хора, които се спускаха надолу по улицата. Тогава тръгна да го следва отдалеч, сломен.

Следваше го без да бъде забелязан, надолу по Каполе Казе, още по-надолу по улица Дуге Мачели, по улица Кондоти, по улица Фонтанела ди Боргезе, през площад Никозия... Като навлезе в улица Тординона, спря.

От една малка тъмна уличка идваха Ромели и Спино и баща му се присъедини към тях. Ромели притискаше към очите си кърпичка, обшита в черно, и хълцаше. И тримата отидоха да се облегнат на парапета покрай Тибър.

– Ама че глупак! Защо? – крещеше Спино, разтърсвайки ръката на Ромели. – Толкова беше сладка! Толкова грациозна!

А Ромели, хълцайки:

– Невъзможно! Невъзможно! Ти не можеше да разбереш... Свянът! Светостта на дома!

Тогава Спино се обърна към баща му.

В ясната майска вечер във водите на реката, които сякаш още носеха светлината на изчезналия ден, се различаваха много добре всички жестове, а също и чертите на лицата на тези възбудени мъже.

Спина искаше да убеди баща му в грешката на Ромели, който продължаваше да подсушава лицето си настрани. Баща му гледаше Спина с широко отворени, жестоки очи. Изведнъж го хвана за яката на самото, раздруса го здраво и го изблъска. После, скачайки върху парапета над реката, извика силно с вдигнати ръце:

– Ето, така се прави!

И скочи в реката. Плясък. Два вика и един трети вик, по-остър и отдалече, на сина му, който не можеше да се притече на помощ, краката му бяха като отсечени от ужас.